

Scenariusz 5
(szkoła podstawowa)

Temat: **Średniowiecze w państwie krzyżackim – lekcja powtórzeniowa**

Cele lekcji:

Uczeń:

- Podaje przykłady architektury gotyckiej w regionie
- Wyjaśnia, na czym polegała rola rycerzy w państwie, opisuje ich obowiązki i uzbrojenie
- Opisuje rolę religii w życiu średniowiecznych mieszkańców państwa krzyżackiego
- Charakteryzuje elementy życia codziennego, podaje przykłady rzemiosł rozwijających się w regionie

„NaCoBeZu” (na co będę zwracać uwagę); oczekuję, że po zajęciach uczeń:

- Poda przykłady kilku obiektów związanych z regionem, które można obejrzeć w lokalnych muzeach
- Wyjaśni, jakie było znaczenie religii w średniowiecznym społeczeństwie
- Uzasadni swoje zdanie odnośnie popularyzowania treści historycznych przy pomocy gier edukacyjnych

Kluczowe pytanie: Jaką rolę pełni historia regionalna w poznawaniu przeszłości?

Metody: praca z tekstem (Radosław Wiśniewski, Muzeum Pogranicza w Działdowie; *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*, Olsztyn 2012), materiałem ikonograficznym, zabawy/gry edukacyjne

Formy: indywidualna, praca w grupach, zbiorowa;

Środki dydaktyczne, m.in. materiał ikonograficzny, materiał pomocniczy – tekst, gry edukacyjne;

Odniesienie do podstawy programowej: IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy oraz VI. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego;

Realizacja kompetencji kluczowych:

1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
4. Kompetencje cyfrowe
8. Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;

Przebieg zajęć:

1. Część porządkowo-organizacyjna (3')
2. Część zasadnicza:

Klasa zostaje podzielona na 4 grupy. Każda dostaje materiał pomocniczy dotyczący różnych aspektów życia w średniowieczu, udziela odpowiedzi, następuje wymiana uczniów metodą jigsaw; (22')

Materiał nr 1

RELIGIA

(tekst: Radosław Wiśniewski, Muzeum Pogranicza w Działdowie lub film na kanale Pracowni Digitalizacji na YouTube – Pielgrzymi na średniowiecznym szlaku od 1.57 min. <https://www.youtube.com/watch?v=ATz851Alf2s&t=168s>)

Zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytania korzystając również z wiedzy nabytej na poprzednich lekcjach;

- Jaką rolę odgrywała religia w życiu średniowiecznych mieszkańców Europy?
- W jakim celu pielgrzymowano w Średniowieczu?

Po co w ogóle pielgrzymowano? – oto jest podstawowe pytanie. Musimy pamiętać, że były to czasy, w których panował tzw. radykalny dualizm ontologiczny. Co to znaczyło? Mieliśmy mocne odróżnienie świata materialnego, do którego przynależało grzeszne, ulotne ciało od świata niematerialnego, duchowego, do którego przynależała dusza nieśmiertelna, pierwiastek boży. Architektem średniowiecznym tego poglądu był święty Augustyn, wcześniej mieliśmy oczywiście Platona czy orfików. Po co pielgrzymowano? Po to żeby dostąpić odpuszczenia grzechów.

To był główny powód. Człowiek, który szedł w pielgrzymce zapominał o popędach, o pożądlivosti grzesznego ciała, zatapiał się w modlitwie, w kontemplacji i dostępował odpuszczenia grzechów, oczyszczenia duszy. Pielgrzymowano nie tylko w celach pokutnych, ale również dziękczynnych, błagalnych. Dziękowano Bogu za jakieś łaski, albo też w błagalnym, wypraszano jakieś łaski. W XIV wieku natomiast upowszechnił się rodzaj pielgrzymek za dusze zmarłych, w intencji zmarłych. Pielgrzymowano także pod nakazami np. kiedy nakazywała inkwizycja, najczęściej za grzechy herezji. Pielgrzymowano także, żeby podróżować, zwiedzać. Status pielgrzyma był obłożony regulacjami prawnymi, aby można było bezpieczniej poruszać się po niebezpiecznych zakątkach średniowiecznej Europy. Taką dominantą czy też cechą charakterystyczną pielgrzyma była oczywiście plakietka pielgrzymia, bądź też legitymacja. Niewielki przedmiot wylewany najczęściej ze stopu ołowiu bądź też cyny. Przedstawiał on zwykle relikwię bądź świętego, do którego pielgrzymowano. Taka plakietka czy legitymacja po pielgrzymce stawała się pewnego rodzaju amuletem magicznym ponieważ wieszano ją np. nad łóżkiem czy też nad drzwiami w domu ażeby odpędzała złe moce, żeby domownicy żyli bezpiecznie. Wieszano je też na stodołach, żeby zwierzęta były zdrowe, wrzucano do studni, żeby woda była czysta, zostawiano je na polach, żeby zbiory były obfite, nie trawiło ich żadne robactwo czy też gryzonie.

Materiał nr 2

ZAMKI I RYCERZE

(*Dziedzictwo ziem pruskich...*, s.110)

Zapoznaj się z tekstem i odpowiedz na pytania:

- Z jakich części składał się zamek krzyżacki i jakie pomieszczenia mieściły się na poszczególnych kondygnacjach?
- Na czym polegała gospodarcza rola zamków krzyżackich?

Zamek krzyżacki był budowlą złożoną z dwóch podstawowych części: zamku głównego (zbudowanego na planie czworoboku foremego) oraz o wiele większego, lecz gorzej obwarowanego, przedzamcza. Zamek główny składał się z pomieszczeń mieszkalnych zakonników, rycerzy i księży oraz kaplicy zamkowej, dormitorium (sypialni), refektarza (jadalni) i sali posiedzeń konwentu. Były tam również pomieszczenia dla gości, piwnice z zapasami

żywności i napitków (piwa, win i miodów pitnych) oraz arsenały ze zbrojami i z bronią (kuszami, strzałami i nieliczną wówczas bronią palną, jak hakownice). Przedzamcze (w kształcie wydłużonego wieloboku) pełniło funkcję gospodarczą. Mieściły się tam największe spichrze zbożowe, kuźnie, snycernie (warsztaty, w których najczęściej wyrabiano kusze) i inne warsztaty rzemieślnicze oraz stajnie. W pobliżu kompleksu zamkowego znajdował się często folwark przyzamkowy, w którym hodowano zwierzęta: bydło, konie, owce i świnie, czasami też gęsi, rzadko kury”.

Materiał nr 3

ŻYCIE CODZIENNE W MIEŚCIE - dr Mirosław Marcinkowski, Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Elblągu;
(również film na kanale Pracowni Digitalizacji na YouTube – „Życie w średniowiecznym mieście” Mirosław Marcinkowski
<https://www.youtube.com/watch?v=Dc4sSbM4HNI&feature=share&fbclid=IwAR0I75M2jHrrhzmya7OLzfityk48NDJRGXk6UndlfUPJuLiFwK7H1BSq4-4> od 15.43 min.)

Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytania:

- Jaką rolę w średniowiecznym Elblągu odgrywali rzemieślnicy?
- Do jakich organizacji należeli rzemieślnicy i kupcy oraz za co one odpowiadały?
- Pod jakimi względami średniowieczne i dzisiejsze miasta są do siebie podobne, a w czym znacznie się różnią?

Bardzo ważną grupą ludzi w średniowiecznym mieście byli rzemieślnicy, którzy produkowali wszystko to, co mieszkańcom miasta jest potrzebne, od żywności, przez odzież, meble, czy narzędzia.. Na początku większość rzemieślników, szczególnie w XIII w. mieściła się w obwałowaniach miejskich, ale duża część tych rzemiosł była bardzo uciążliwa dla otoczenia, chociażby wszystkie rzemiosła, które trudniły się obróbką skóry. To wiązało się z przykrymi zapachami przy garbowaniu skóry. Niebezpieczne dla drewnianej zabudowy mogło być garncarstwo, gdyż garncarz do wypalania używał ognia. Były to rzemiosła, które po wielkim pożarze miasta starano się wyeksponować poza mury miejskie. Wszyscy rzemieślnicy byli zrzeszani w cechach i gildiach. Były to organizacje, które z jednej strony starały się utrzymywać liczbę rzemieślników w mieście na takim poziomie, żeby każdy z nich miał zapewnioną pracę i zbyt własnych produktów, z drugiej strony dbały o to żeby te produkty były odpowiedniej

jakości, żeby nie było w mieście partaczy, którzy psują produkcję. A także żeby cena na te towary była sprawiedliwa, tzn. żeby ten, który wytwarzał miał z tego godziwy zysk, ale jednocześnie żeby ceny na poszczególne wyroby rzemiosł nie były specjalnie windowane, żeby było stać na to mieszkańców miasta. Poza tym wszystkie organizacje rzemieślnicze były również organizacjami pomocowymi. Organizowały one pogrzeby swoich mistrzów, pomagały wdowom. Jednocześnie były to organizacje towarzyskie. Organizowały również cały handel, tak jak mieliśmy w mieście targ rybny, który znajdował się pomiędzy dwoma mostami na rzece Elbląg, tam codziennie można było kupić świeże ryby i to tylko w celach prywatnych czyli własnej konsumpcji. W celach hurtowych te ryby były nabywane gdzie indziej, tam też była ustalana cena, w obrębie której ryby musiały się zmieścić więc widzimy, że z jednej strony miasto jest organizowane przez władze miasta, ale również to życie mieszkańców było organizowane przez różnego rodzaju zrzeszenia, stowarzyszenia tak, żeby zachować pewien status quo, pewien porządek i rytm, który utrwalał się przez wieki. Często się mówi, że ludzie w średniowiecznym mieście głównie pracowali, modlili się i tak naprawdę nie mieli czasu na odpoczynek, na własne przyjemności czy zainteresowania. To nie jest do końca prawda. Oczywiście dzień pracy był teoretycznie znacznie dłuższy i trwał od świtu do zmierzchu, czyli w porach roku letnich i wiosennych był znacznie dłuższy niż w porach zimowych. Nie było, jak dziś, wolnej soboty, wolna była niedziela, kiedy należało iść do kościoła się modlić. Okazuje się, że święta kościelne były w większości albo okresem, kiedy nie można było pracować, albo jak w przypadku Świąt Bożego Narodzenia trwającymi znacznie dłużej niż współcześnie. Do tego dochodziły święta związane z określonymi rzemiosłami, święta miejskie i inne. Po podsumowaniu wszystkich wolnych dni okazywało się, że mniej więcej w ciągu roku przeciętny, pracujący mieszczanin średniowieczny miał około stu wolnych dni czyli niewiele mniej niż współcześni. Widzimy więc, że miasto średniowieczne z jednej strony było zupełnie innym organizmem, kierowało się pewnymi innymi wytycznymi, prawami, zwyczajami niż dzisiaj, ale z drugiej strony życie w mieście, jako takim swoistym organizmie, gdzie trzeba pogodzić różne interesy, różnych grup ludzi, miało wiele wspólnego z obecnym, czyli miasto średniowieczne i miasto dzisiejsze pod pewnymi względami było bardzo podobne i bardzo zbliżone.

SZTUKA I ARCHITEKTURA

Zapoznaj się z informacjami a następnie na ich podstawie oraz wiedzy nabytej wcześniej odpowiedz na pytania;

- Jaką tematykę poruszano w sztuce Średniowiecza?
- Jaką rolę odgrywały malowidła wewnątrz świątyń?
- Czym charakteryzował się styl gotycki w architekturze? Podaj przykłady z regionu.

<p>Muzeum Warmii i Mazur/Muzeum Warmińskie w Lidzbarku Warmińskim</p>	<p>Grupa rzeźbiarska Św. Anna Samotrzec (Anna z małą Marią i Jezusem) http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/657/grupa-rzeziarska-sw-anna-samotrzec-anna-z-mala-ma</p> 	<p>Wymiary: wys. 99 cm, podstawa 48,5x38,5 cm Autor: warsztat elbląski, mistrz Ołtarza Przewoźników Wiślanych (Schofstain?) z kościoła Mariackiego (dominikanów) w Elblągu; Materiał: drewno lipowe pełne (odwrocie opracowane rzeźbiarsko), polichromia temperowa, folia złota; Datowanie: ok. 1510–1520 Pochodzenie: Lipowina pow. Braniewo, dawny kościół ewangelicki; nabyta do zbiorów 1979 Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie nr inw. Sz.ś.-101 OMO</p> <p>Po lewej heraldycznie stronie (optycznie prawej) tronująca Anna, przedstawiona jako kobieta dojrzała, w chuście okrywającej głowę; po prawej (optycznie lewej) stoi młodzieńcza Maria, ukoronowana, o wysokim czole. Obie kobiety nieznacznie zwracają się ku sobie. Między nimi, na osi kompozycyjnej, swobodnie upozowane Dzieciątko, stojące na kolanach Anny; prawą rączkę opiera na trzymanej przez Marię gruszce. Anna podtrzymuje Jezusa za lewą jego rączkę i za korpus, zaś Maria – za ramię. Rzeźba po konserwacji, zachowana kompletnie, brak jedynie lilii w koronie Marii, które zostały równo ucięte.</p> <p>Św. Anna, patronka macierzyństwa, czczona również przez żeglarzy, była otoczona szczególnym kultem w państwie krzyżackim od czasu wybudowania dwupoziomowego kościoła zamkowego w Malborku.</p>
---	--	--

<p>Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie</p>	<p>Późnogotycka rzeźba św. Jakuba Starszego http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/646/poznogotycka-rzezba-sw-jakuba-starszego</p> 	<p>Wymiary: wys. 108 cm., szer. 37 cm. Materiał: drewno lipowe Technika: snycerka, polichromia Stan zachowania: dobry Datowanie: I ćw. XVI w. Pochodzenie: Pochodzi prawdopodobnie z kościoła Św. Jerzego w Kętrzynie, następnie przewieziona do kościoła szpitalnego Św. Ducha. Po II wojnie światowej przeniesiona do Muzeum. Konservacja – 1967 r. Po konserwacji. Konserwację wykonała PKZ w Gdańsku – Pracownia Malarstwa. Uzupełniono brakujące partie. Rzeźbę zapunktowano techniką akwarelową. Powierzchnię pokryto warstwą pasty woskowej z dodatkiem werniksu. Nr inwentarza: H39 MK</p> <p>Rzeźba Św. Jakuba półpełna, na małym postumencie, w całej postaci, w długiej sukni sięgającej do stóp, na ramionach udrapowany płaszcz spięty pod szyją. Spod szat widoczne stopy. W lewej ręce laska pielgrzymia i torba podróżna, w prawej otwarta księga. Twarz pociągła na niej gęsta, długa broda sięgająca do piersi. Na głowie duży kapelusz.</p>
<p>Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Kętrzynie</p>	<p>Rzeźba Św. Jerzego (rycerz) http://www.cyfrowewm.pl/obiekt/648/rzezba-sw-ierzego-rycerz</p>	<p>Wys. 16 cm, szer. 19 cm, gł. 12 cm Materiał: drewno lipowe Datowanie: pocz. XVI w. Nr inwentarzowy: H 367 MK</p> <p>Stan zachowania: Brak obu rąk, prawej nogi oraz lewej do wysokości kolana. Mechaniczne ubytki drewna w partii głowy, brak części nosa. Rzeźba pełna, w całej postaci, w zbroi. Głowa lekko zwrócona w prawo spowita długimi, sfalowanymi włosami sięgającymi do ramion. Twarz owalna, nos długi, wąski, usta małe.</p>

Kościół pw. św. Piotra i Pawła w
Mariance

<http://www.cyfrowem.pl/obiekt/719/kosciol-pw-sw-piotra-i-pawla-w-mariance>

Kościół w Mariance ufundowany został przez komturów elbląskich. Odnowiony przywilej lokacyjny wsi z roku 1334 wymienia proboszcza, więc parafia musiała już wtedy istnieć, a przypuszczalnie rozpoczęto także budowę murowanej świątyni. Od czasów wprowadzenia Reformacji w roku 1525 do roku 1945 kościół służył ewangelikom (luteranom).

To ciekawy przykład średniowiecznej architektury sakralnej na tych ziemiach, ale przede wszystkim niezwykle w nim jest to, jak wiele oryginalnej, średniowiecznej substancji się w nim zachowało, m.in. drewno konstrukcyjne na dachu i wieży. Dodatkowo odsłonięte przed kilku laty malowidła z połowy XV. [Hanna Laska-Kleiszmidt]

Malowidła są autentyczne bo nigdy wcześniej nie były poddane pracom konserwatorskim, są również wyjątkowe: np. wizerunek Marii Magdaleny to jeden z sześciu w całej północnej Polsce, a scena posłania Syna Bożego wykracza poza zwyczajowy kanon malowideł zdobiących średniowieczne wiejskie kościoły i ilustrujących podstawowe prawdy wiary. [Joanna Arszyńska]

Wnętrze kościoła mieści także inne cenne zabytki, m. in. granitową średniowieczną chrzcielnicę, wmurowane w ścianę tabernakulum z 1. poł. XV w. zdobione malowidłem

	przedstawiającym „Męża Boleści” oraz zespół barokowego wyposażenia zdobionego piękną snycerką pochodzącego z czasów, gdy świątynia służyła luteranom.
--	---

W ostatniej części lekcji uczniowie pracują z grami edukacyjnymi: (18')

<https://learningapps.org/display?v=pe94d9uh319>

<https://learningapps.org/display?v=pnwk9nd4519>

<https://learningapps.org/display?v=p5vxrazqa19>

<https://learningapps.org/display?v=pivbnoo0n19>

Nauczyciel krótko podsumowuje zajęcia (2')